

اور حدود سبب ثلث مآتہ (۳۰۰) بودہ و شعر کے کہ با او نسبت دہندہ اینست

آہو کے کو ہے دردشت چگونہ دودا یارندار دبنے یار چگونہ رودا

یا بجلہ تا حد و ثلث مآتہ (۳۰۰) ہجری شتر ذمہ قلیل اندک اندک شعر گفتہ بودند تا

کسے بہ تہدوین نپرداختہ تا در عهد سلاطین سامانیہ استاد رود کی ظہور کرد و دیوان شعر

ترتیب داد و بمرور و ہور پایہ سخن رسید بجائے کہ رسید

راسم اوراق دین صحیفہ جمعے از قافیہ سنجان متاخرین لاکا ابتداء ظہور یا انتہاء

وجود ایشان بعد از ہزار (۱۰۰۰) ہجری است بر صدر بیان سے نشاند و بعد از ان

موزونان بلگرام رارونق این انجمن می گردانند تا عرصہ سخن را دستگاہے بہم رسد

و نظر تماشا ثیمان را جو لالنگا ہے پدید آید۔ و دیوان ہر صاحب سخن کہ بدست افتاد و

بتقریب انتخاب آن استفادہ دست بہم داد اشعار می رود و جز غزل و رباعی قسم

دیگر کمتر ثبت سے شود۔

اکنوں بہ تحریر تراجم روشن طبعان می پردازم۔ و چراغانے ترتیب دارہ چشم یارا

را گرم تماشا می سازم۔

(۱) سجابی - مولانا سجابی استرآبادی

سحاب گوہر پاش اسرار است۔ و آفتاب سرگرم افاضہ انوار در ارشاد حقائق

و معارف بے نظیر افتادہ۔ و ارواح معانی را در چار عنبر رباعی بروجہ احسن جلوہ ڈا

دست می سال بجا روبر کشی آستان نجف اشرف سعادت جاودانی اندوخت و دوران

فرصت قدم از روضہ علیہ بیرون نگزاشت۔ و از حطام دنیا بہ حصیرے و ابریقیے

قناعت کرد و ہمہ در ان بقعہ مبارک در حدود سبب عشر و الف (۱۰۱۰) فنا سے صورتی

یا فنا سے معنوی ہمہ آنغوش ساخت۔

صاحب تاریخ صحیح صادق نقل سے کہند کہ وقتے یکنار آئے رسید۔ خواست
کہ بگورو۔ پائیش فرورفت۔ با خود گفت این معنی از تعلق است و مرا بہایچ چیز
جز دیوان شعر خود تعلقے نیست دیوان را در آب انداخت و چون پیک صبا بر
روسے دریا خرامان بگزشت۔

ہفتاد ہزار رباعی گنفتے بود از انجکہ قریب بیست ہزار کہ در سفائن مردم مرقوم
بود باقی ماند۔ وَمِنْ الْقَائِسِ الْقَيْسِ ۵

بازدات بہر صفت گرایند خوش است نغمہ بہر آہنگ سر آیند خوش است

از بہر خدا بیچ عمل ضائع نیست در غلد زہر در کہ در آیند خوش است

عالم چہ کنی و عالم آرائی را ہزار نگشتہ یار اسیرائی را

در خانہ اگر ہزار صورت باشد درمان نکلند در و تنہائی را

بر خود در مدح و ذم نئے باید زد بیرون از حد قدم نئے باید زد

عالم ہمہ آئینہ حسن ازلی است سے باید دید دم نئے باید زد

آنانکہ باصل کار نیکو بینند کار این سو برای آن سو بینند

ز انگونہ کہ روی جامہ را خیاطان این رو دوزند و حسن آن رو بینند

(۲) فیضی و فیاضی شیخ ابو الفیض اکبر آبادی

طوطی ہند سخن گستری است۔ و ملک الشعراء دگاہ اکبری۔ در طبقہ سلاطین

تیموریہ ہند اول کسیکہ بخطاب ملک الشعرائی تحصیل مباحث نمود۔ نحو الی مشہد کی

است کہ از پیشگاہ اکبر بادشاہ باین خطاب نامور گردید۔ و بعد در میدان اواز صحرا

فتا بہر غرار بقا شیخ فیضی باین لقب بلند آوازہ گشت و در عہد جہانگیر بادشاہ

طالب آملی و در زمان صاحبقران شاہ جہان آقا اللہ بڑھانہ ابو طالب

کلیم ہمدانی باین خطاب سکے تفاق خورد آفاق زدند۔

و کبر متبتجان اخبار موزونان روزگار ہویدا است کہ از شعراء ولایت ایران
و توران کسانیکہ ہمداحی سلاطین و امراء ہند پرواختہ و قسم اند قسیم اقول
جمعے کہ از اوطان خود بگلگشت ہند شتافتہ اند۔ و صحبت مہدوحان دریافتہ مثل حکیم
روحانی سمرقندی صاحب تالیح صبح صادق گوید کہ سلطان شمس الدین
ایلمتش والی دہلی در سنہ ثلث و عشرين و ستائتہ (۶۲۳) قہدہ رخصتہ ہو کر
و گرفت پس ہند و رفت و استیلا یافت۔ حکیم روحانی سمرقندی در آن
آوان ازہنکارا بنجہ مت او پیوست و قصیدہ بعرض رسانید و صلہ جزیل یافت
مطلعش این است ۵

خبر بہ اہل سما برو جبرئیل امین ز فتخامہ سلطان عمر شمس الدین

و مثل بدر چاچی کہ در پایان عمر ہند خرامید و مضمول فراوان عنایت و رعایت
سلطان محمد تغلق شاہ گردید و بہ فخر زمان مخاطب گشت۔ دیوانش بین الجمہور مشہور
است۔ طور خاصہ دارد و تشبیہ کنایت اکثر بکاری برود و مثل شیخ آفری اسفری
کہ بعد تحصیل زیارت حرین مکرمین شرفھا اللہ تعالی بسیر ہند شتافت و با سلطان محمد
نبیرہ رايات اعلیٰ خضر خاں فرمانرواے دہلی بر خورد و از انجا رو بدکن آورد
سلطان احمد شاہ بہمنی با عز و اکرام پیش آمد۔ اتفاقاً سلطان در ان ایام
شہر سپدر بنیادی کرد و دار الامارۃ در کمال شکوہ طرح انداخت شعراء پائے تخت
کتابہ عمارت بنظم آوردند۔ شیخ آفری ہم چند بیت موزون ساخت۔ از انجملہ
است این دو بیت ۵

حبذا قصر مشید کہ ز فرط عظمت آسمان پایہ از سدہ این درگاہ است

آسمان ہم نتوان گفت کہ ترک ادب است قصر سلطان جهان احمد بہمن شاہ است

سلطان دروجہ صلہ و وارزودہ ہزار بستہ قماش عنایت نمود شیخ گفت (۱) تحمل عطا یا کہ
 الا مطایبا کثر۔ سلطان بیست ہزار تنکہ دیگر وجہ کرایہ راہ رعایت فرمود شیخ با احوال
 و احوال بجز اسان عطف عنان نمود و مثل شہید می قہمی کہ بعد فوت سلطان
 یعقوب بدیابہند ہجرت برگزید و دروکن و گجرات زندگانی بسر برد۔ صاحب تاریخ
 فرشتہ گوید کہ چون اسماعیل عادل شاہ در سنہ ست و ثلثین و تسعماتہ (۹۳۶) قلعہ
 بیدہ مفتوح ساخت و خزانہ را بکلید سخاوت پرروستے خلافت باز کرد۔ مولانا
 شہید می قہمی کہ از کمال شہرت از تعریف مستغنی است در آن مدت از خطہ گجرات
 آمدہ بود۔ و بواسطہ سمت شاعری کمال تقرب نزد سلطان پیدا کرد۔ سلطان حکم
 فرمود کہ بجزانہ رفتہ آن قدر زر احر کہ حملش مقدور باشد بردارد۔ چون مولانا
 از ریج سفر فی الجملہ ضعف و ناتوانی داشت بعض رسا نید کہ روزے کہ از گجرات
 متوجہ این درگاہ می شدم دو چندان این قوت داشتم چہ باشد کہ بعد از چند روز
 کہ آن توانائی عود نماید برین خدمت رُوح پرور سراسر از شوم۔ سلطان سخن پرورد
 نکتہ گزار لب بہ تبسم شیرین کردہ گفت نشیدہ کہ کافتہ است در تاخیر و طالب رازیوں
 دارد۔ باید کہ دو دفعہ بجزانہ رفتہ آنچه از دست بر آید تقصیر نکنی۔ و وقت فرصت
 غنیمت شماری۔ چون این حکم عین مدعا سے مولانا بود شگفتہ و خندان از مجلس
 برخاستہ دو کرت بجزانہ شتافت و ہمایا نہا سے بیست و پنج ہزار ہون طلا بیرون
 آورد۔ چون خازن این خبر بسمع بادشاہ رسا نید۔ فرمود مولانا راست سے گفت
 کہ من قوت ندارم۔ و نزاکت اپن کلام برار باب ادراک واضح و روشن است

۱۔ تاریخ فرشتہ جلد اول صفحہ ۶۲۷ مطبوعہ بیہی و تذکرہ دولت شاہ صفحہ ۲۰۰ مطبوعہ یورپ۔

۲۔ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۳۳ مطبوعہ بیہی۔

کہ ہم جانب خوش طبعی منظور است وہم جانب ہمت۔ قسم ثانی۔ جسے کہ قدم سعی بیان
 دیار نافر سودہ اند۔ و غالبانہ تحفہ گرا نمایہ مدح ارسال نمودہ۔ مثل خواجہ حافظ شیرازی
 قدس سرہ کہ بدرگاہ سلطان غیاث الدین والی بنگالہ غولے فرستاد۔ این وہیت ازان
 است ہے

شکر شکن شوند ہمہ طوطیان ہند   زین قدر پارسی کہ بہ بنگالہ سے رود
 حافظ شوق مجلس سلطان عیادین   غافل مشوکہ کار تو از نالہ سے رود
 و مثل عارف جامی قدس سرہ کہ اور اباملک التجار خواجہ محمود گاو ان امیر الامراء
 سلطان محمد شاہ بہمنی والی و کبک ارتباط خاص بود و ارمنخان مدارج ارسال
 می فرمود۔ از انجملہ قصیدہ ایست کہ یک بیتش این است ہے

ہم جہان را خواجہ وہم فقر را دیباچہ است   ہمز فقر است لیکن تحت استار الغنا
 دور خاتمہ غولے می فرماید ہے

جامی اشعار دلاویز و جہنی است لطیف   بودش از حسن ادا لطف معانی تازش
 ہمزہ قافلہ ہند روان کن کہ رسد   شرف ہر قبول از ملک التجارش
 اما در عہد اکبر بادشاہ عدو ہر دو قسم بحد کثرت رسید۔ و بازار ہر دو گروہ بہت
 گرم گرید۔ طائفہ اولی عیان اند۔ و مستغنی از اطالت بیان۔ و طائفہ ثانی را شیخ
 ابو الفضل در آئین اکبری بیان می کند می گوید :-

«و آنانکہ سعادت بار نیافتند و از دور دستہا گیتی خداوند را شاگردارند بس انبوہ چون قاسم
 گونا بادی ضمیری سپاہانی۔ و حشیشی یافتی۔ محتشم کاشی۔ ملک قبی۔ ظہوری تشریحی
 در شکی ہمدانی۔ ولی دشت بیاضی۔ نیکی۔ نظیری۔ صبری اردستانی۔ نگاری
 در اسفرائینی۔ میر خسروی قبی۔ قاضی نورسی سپاہانی۔ صافی یحیی۔ طوفی تبریزی۔»

دوازدهم ثانی شیخ علی نقی کمره تصیده سی و پنج بیت در ستایش شیخ فیضی

پرواخته و از صفایان بهند روان ساخته ازان است

مرا فلکند بر نظم امورم پر تو فیضی
ابوالفیض آن گزین اکبر و شیخ کبیر من
ظہیر قدوہ پیشینان حجتہ ظہیر الدین
امیر زبیدہ اہل زمان حتی امیر من
اگر ہستم مجیر اندر سخن او ہست خاقانی
و گرنہ مستحیرم آستان او مجیر من
یکم با او رسد و شاعری دعوا پیشی
کہ در این خانقاہم من مرید او پیر من
و من بہند با قرب درش نعم النعیم دل
ہوای خلد و دراز حضرتش قلب المصیر من
در شیخ فیضی را وقت سفارت بر ہان شاہ والی احمد نگر با ملا ملک قمی
و ملا ظہوری تر شیرازی ملاقات واقع شد و صحبت کبری افتاد۔ بعد معاودت از

جانبین ابواب محبت نامہا مفتوح بود

ملا ظہوری نثر لطیفہ در مدح شیخ فیضی بقلم آورده۔ حکیم عین الملک
شیرازی مکتوبات شیخ جمع نموده و در خانقہ مکتوبات۔ نثر مذکور مندرج ساختہ۔

مرزا اصائب علیہ الرحمہ اور انجمنی یاد می کند می فرماید

این آن غول کہ فیضی شیرین کلام گفت
دیدیدہ ام خلیدہ و در دل نشسته
احوال شیخ فیضی تفصیلاً در فصل ثانی از دفتر اول پیرایہ بیان پوشیدہ اینجا آنچه
مناسب منصب شاعری است سمت گذارش می یابد۔

نامش ابوالفیض است۔ سالہا فیضی تخلص کرد۔ آخر فیاضی قرار داد و اشعار
باین معنی می نماید۔

زین پیش کہ بگد ام سخن بود
فیضی رقم نگین من بود
اکنون کہ شدم بہ عشق مراض
فیاضیم از محیط فیاض
پادشاہ اورا بنظم تمہدہ با مور ساخت۔ در مدت پنج باہ کتاب نلد من چہا ندر

دولیت بیتہ مقابل لیلی مجنون موزون ساخت و با اشرفیہا از نظر پادشاہ
گزرانید۔ درجہ استخسان یافت۔ حکم شد کہ نسخہ دیگر نوشتہ مصوّر سازند۔ و نقیب خان
در حضور می خوانندہ باشد۔ ازان کتاب است ۵

بانگِ قلم درین شبِ تار بس معنی جفتہ کرد بیدار
و در برابر مخزن اسرار مرکز او وار نقش بست و آن سواد را بعد وفات
او شیخ ابوالفضل بہ بیاض رسانید
و در پہلوی شیرین خسرو۔ سیلہاں بلقیس و در ازاء سکندر نامہ۔
اکبر نامہ و در مقابل ہفت پیکر ہفت کشور آفا ز کرد اما با تمام نرسانید
از مقطعات اوست ۵

منم فیضی کہ در میدان معنی چو من چابک سوارے نیز تگ نیست
بجلد شعر من از پوست تا مغز ہجائے مردم ناپاک رگ نیست
بدان می ماند این پاکیزہ گفتار کہ در دیوان حافظ نام گنیت
شیخ محمد حکیمی الہ آبادی در کتاب اعلام الانام گوید۔ صاحب قطعہ را
این بیت بنظر نرسیدہ ۵

شنیدہ ام کہ سگان را قلادہ می بندی چرا بگردن حافظ نے نہی رسے
راقم الحروف گوید در بعضے نسخ دیوان خواجہ حافظ بجائے لفظ حافظ لفظ عاشق
واقع شدہ و مقطع چنین است ۵

مزانج دہر تہ شد درین بلا حافظ کجاست فکر حکیمے و رانے برہنے
از حسن اتفاقات اینکہ چیزے کہ شیخ فیضی نے خواست در دیوان فقیر آراو
موجود است و ازین لفظ میراست۔

دیوان شیخ فیضی بنظر و آمد متضمن اصناف شعر است۔ بیچے چند از غزلیت

او فر گرفته شد . .

نماند گزینہ شب وصل بقراران را	سہیل طلعت آن ماہ برود باران را
خبر بزید شب عید پیر مصطبہ را	کہ راست می کنم امشب رسی شب را
اگر سر نے نکشم سومی بیخودی چه کنم	مرا ز ہمدے خود ملال سے گیرد
شدیم خاک و لیکن ز بومی تربت ما	توان شناخت کزین خاک مرد می خیزد
مزرگان پوشن چون قدم از ویدہ میکنی	مردان رہ برہنہ نہاوند پائے را
آنچہ بی بیضی نظر دوست کرد	مشکل اگر دشمن جانی کند

رباعی

بر ما چه زیان اگر صف اعدا زد	مشتے خاشاک لطمہ بر در یا زد
ماتیخ برہنہ ایم در دست قضا	شد کشتہ کسے کہ خویش را بر ما زد

(۳) انیسی شاملو پو نقلی بیگ

نکتہ سنج یگانہ است و انیس معانی بیگانہ۔ از اسپران دیار بہ شیر مہند خرامید
و مدتہا در ظل عاطفت خانخانان آرمید۔ وفاتش در برلان پور در سستہ ثلث
عشر و الف (۱۰۳) واقع شد۔

انیسی نظم قصہ محمود و ایاز شروع کردہ بود۔ ہا دم اللذات قطع سخن کردو آن
نقش صورت اتمام پذیرفت۔ اناست در وصف چشمہ

بجدے سرد کز بیم فسردن	نیار و عکس دروے عوطہ خوردن
بریم مانعم تو بہ نفس بخارہ خویش	چنانکہ مرغ بردخس با شیانہ خویش
یادگار از ما درین عالم عم بسیار ماند	رفت اگر آتش نشان دود بر دیوار ماند
خبر گل مرسانید بہ مرغان نفس	کس چرا مژدہ نور روز بزند ان آید

قاصد الحکام نامہ تو اند نہ حرف شوقی حیف از زبان کہ باین کجوتر نمی شود

(۴) نوعی ملا نوعی جنو شانی

نوع کلامش جنس عالی است۔ و شیعہ اقلامش بقیمت لالی۔ مرزا اصائب گل

رعای بر تربیت او سے افشاندومی فرماید

این جواب مہرچ نوعی کہ خاکش سبز باد سایہ ابر بہاری کشت را سیراب کرد

ابتداء حال از متوسلان شہزادہ و انبیال ابن اکبر بادشاہ بود چون او

شنتار شد و امن دولت خانخانان گرفت و قصائد و ساقی نامہ در مدح او پدید

دیکرات و مرآت جو آنزگر انمند اند و نخت۔ یک دفعہ دہ ہزار روپیہ نقد و خلعت

فاخرہ و زنجیر قبیل و اسپ عراقی صیاد شعر گرفت۔ ملا رسمی درین باب گوید

ز نعمت تو بہ نوعی رسید آن مایہ کہ یافت میر معزی ز دولت سخن

ز گلبن ایش صد چمن گل امید شگفت تا کہ بہرح تو شد زبان آور

در عہد اکبر بادشاہ نوجوان ہندوئے شب طوسی خود را اکبر آبا و ازبانان

مستف میگذشت قضا را استف فرود آمد۔ نوجوان بر خاک ہلاک افتاد۔ عروس نامہ

کہ در نہانت رعنائی و کمال خوش سیمائی بود بآئین خود قصد سوختن کرد۔ اکبر بادشاہ

در حضور خود طلبیدہ ہر چند منع نمود۔ و امیدوار فراوان ناز و نعمت ساخت۔ زن

بپائندی ہمت از جان رفت و پروانہ وار خود را بر آتش زد۔ از نیجاست کہ شعراء

زبان ہند و را شعار خود عشق از جانب زن بیان می کنند کہ زن ہند و ہمین یک

شوہر می کند۔ و اورا سرمایہ زندگی می شمارد و بعد مردن شوہر خود را با مردہ شوہر

می سوزد۔ امیر خسرو علیہ الرحمہ می گوید

خسرو او عشق بازی کہ ز ہند و زن مباحش کہ برای مردہ سوزد و زندہ جانے خویش را

و از غرائب اتفاقات آنکه در قرآن مجید قصه عشق زن بر مرد واقع شده یعنی قصه
یوسف علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام -

کلا نوعی حسب الامر شاهزاده و انبیا در واقعه مذکور شنوی سوز و گداز
ببندم آورد - از آنست که

جمال ناز را پیرایه نو کرد   عبارت را تبسم پیشرو کرد

و از ساقی نامه اوست که

بده ساقی آن از خوانی نبید   که روز خرابان بپایان رسید
بگردان زره عمر برگشته را   چو شاه نجف روز شب گشته را

وفات نوعی در برهان پور سده تسعة عشر و الف (۱۰۱۹) اتفاق افتاد -

دیوانش بمطالعہ درآمد و این ابیات حاصل شد که

ز آن پیش که صبح از شب امید بر آید   بکشادین شیشه که خورشید بر آید

دست فرسودم نادل شیدائی نیست   این گل طور بود لاله صحرائی نیست

باد می خواهم بسیر ما هتایم کار نیست   هیچ ماه چارده چون ساغر شاز نیست

بشراب مطرب و دلدار در مقابل بود   میان دیده و دیدار شرم فاصل بود

ما بے سواد علم معاش زمانه ایم   مجلس شریک مایه این کارخانه ایم

ما عاشق و جز خانه خرابی فن ما نیست   خصم است بخود هر که بجان دشمن ما نیست

یکروز صابوی گله برد به یعقوب   بگریست که این نکبت پیراهن ما نیست

نسیم مصزجاروب گل دماغم رفت   اگر عطر نغم یوسے یار سے آید

سبوی باده سلامت که زمینت درویش   سرے که بائیہ درواست گو بدوش مباح

توروی آئینه و ما قضاے آینه ایم   چنانکه از تو بد از مانکونے آید

چو جام باده مسخر شود بدعوت صبح   چه لازم است که تسخیر آفتاب کنند

ہر ذرہ زاہد زای جہاں تابع رنگے است در بادہ گرت خصم نمک ریخت شکر گیر

(۵) نظیری - مولانا نظیری نیشاپوری

سخن سر سبزش نظیر فیروزہ نیشاپور است از انش نظیری خوانند۔ و دیوان
زنگینش رشک نگار خانہ عفو است از انش بے نظیر خوانند۔

مرزا صائب گوید

صائب چہ خیال است شود چو نظیری عرفی بے نظیری نرسانید سخن و را
و ظاہر است کہ ترجیح دادن مرزا نظیری را بر عرفی و بر خود مطلق نخواہد
بود کہ عرفی در قصائد چرب است و مرزا در غزل خودی فرماید
ببل خوشنوا سے نیشاپور نخل از طبع بے نظیر من است

مولانا نظیری فیروزہ دار از نیشاپور برآمدہ در ہندوستان بہین جوہر شناسی
خانخانان نامے بر آورد و قصائد عزادری در محبت خانخانان بر صفحہ روزگار ثبت
نمود۔ و صلوات گرا نمایہ اند و خشت۔ بعد چندے بد لالت خضر توفیق احرام حسین
مخترین بر بست و بعد احراز این سعادت کبری رخت عود بہ ہندوستان کشید۔
و در گجرات۔ احمد آباد رنگ توطن ریخت۔

وقتہ جہانگیر پادشاہ کتابہ عمارتے امر فرمود۔ مولانا غولے گفتہ بعض رسائی کہ
مطلعش این است

این خاک درت صندل برگشتہ سلین بادامہ جاروب رہت تاجوران را

پادشاہ در جائزہ قریب سہ ہزار بیگہ زمین انعام فرمود۔

شیخ محمد مندوی متخلص بے غوثی در کتاب گلزار امیراز سے گوید :-

مولانا نظیری نیشاپوری حاجی الحرمین درویش طبیعت صوفی سیرت۔ مہذب الاخلاق بود

« در آخر روزگار زنده گانی عنان نظم تراشی بصوب طرز گفتار صوفیان وحدت گزار منصف
 در ساخته نخت سواد عبارت عربی از مصاحبت نگارنده گلزار ابرار روشن ساخت سپین
 در دوازده سال که تهنه عمر او بود در احمد آباد اقامت گزیده علوم دینی تحصیل کرد و تصحیح تفسیر
 در حدیث از خدمت مولانا حسین جوهری داره نمود در هزار و بیست و سه (۱۰۲۳) بعالم
 در قدس خرامید استغناء »

قبرش در تاج پوره احمد آباد واقع شده و بر قبرش گنبدی تعمیر کرده اند این چند
 بیت از دیوانش انتخاب افتاده

چون نامم نقش کن لوح جبین را	تا چپ کنی راست نخواهند گین را
بے عشق عقل را بنرسد و در داغ نیست	بد سوزد آن فیتله که از شعله داغ نیست
شرم می آید ز قاصد طفل محبوب را	بر سر راهش بیند ازید مکتوب مرا
مبین بعیب و قبولم که در پناه تو ام	اگر بدو جهاتم که نیک خواه تو ام
و گر خدا بردای دل سر کجا داری	که یکدور و ز شد آتش بزیر پاداری
جرم من است پیش تو تو قدر من کم است	خود کرده ام پسند خریدار خویش را
می گریم و از گریه چه طفلم خبری نیست	در دل هست هست ندانم که کدام است
به مهربانی او اعتماد نتوان کرد	که تازه عاشقم و خاطرش بمن صاف است
این رسمهای تازه ز حرمان عهد است	عقبا بر روزگار کیست نامه بر نشد
توان ز نامه من یافت اشتیاق مرا	عیاشوق با اندازه سخن باشد
ببرج عشوه برم جان که مست ناز مرا	ایانت است که خود بر سر متاع آید
دولتی بود که مردیم بهنگام و دایع	آن قدر زنده نمانیم که محل برود
یک توجه از تو در کار است و صد عالم مراد	غم ندارم گرا جابت با دعا دشمن شود
تو کار خود به غمزه معشوق و اگر از	بی طاقی بمن که نکویان نگو بکنند

مسافران چین نارسیدہ در کوچ اند
شکوہ می رود و شاخ بار می آرد
مکر و خدومتت عمریت می بندم چه شد قدم
بر زمین می شدم گراین قدر ز تار می بستم
بوی یار من ازین سست و قامی آید
گلم از دست بگیرد کہ از کار شدم
تا زم باین شرف کہ غلام محبتم
لاف نسبت نسبت آدم نے ز نم

(۶) سبخر میر سبخر خلف میر حیدر عثمانی کاشی

سخنش هموار است و گهرش آبدار - دیوانش بنظر امعان در آمد غزل و تمسیدہ و
شعوی یک رتبه دارد -

در سلک ملازمان اکبر بادشاہ انتظام داشت و قصائد فراوان در نشاط رازی
بادشاہ و شاہزادہ ہا و امراء اکبری بنظم آورده و بامیرزا جانی والی تہ تیہ نیز مربوط بود و
زبان بہذاتی میرزا جانی و میرزا عازمی و تار می کشود -

در اواخر عہد اکبری جانب بیجا پور حرکت کرد - و در ظل عنایت ابراہیم عادل شاہ
قرار گرفت - عادل شاہ در ملازمت نختین خلعت طبوس خاص و انگشتر مرودیش بہا
عطا فرمود - و شکستہ حالی اورا بمومیائی لطف و احسان مداد نمود -

میر در اشعار خود شکایت بسیار از دست روزگار دارد - و در زمرہ مہدو جان
خود از ابراہیم عادل شاہ اظهار رضامی کند و در مدح او می گوید -
و شاہ شاعر پرور بلند نام شدند نخت والی عزیزین دوم خدیو دکن
رسد بچہ تو شاعر بہ پایہ ملکی زہے نوازش شاہ وزہے ظہور سخن

اشارہ بہلا ملک قمی و ملا ظہوری ترشیزی ہر دو شاعر مشہور پای تخت ابراہیمی
در ایام اقامت بیجا پور فرمان طلب شاہ عباس ماضی با خلعت فاخرہ بنام
اوصدور یافت اما پیش از وصول فرمان - منشور اجل نامزد گردید و این صورت

در سده احدى و عشرين و الف (۱۰۲۱) رو داد - مصرع "افکند پادشاه سخن چيز سنجي"
تاریخ است - نو تریخ دو عدد زائد را به سخن تعمیه افکند -

۱۰۲۲
۱۰۲۱

این چند بیت از غزلیات سنجیه انتخاب در آمده

شهر سخن است بر جانب بازارها	تو نخواهی دگر هست خریدار مرا
نه تاب دیدن و نه طاقت شکیبائی است	تو چون نقاب کشی رحم بر تماشائی است
محققان که ز دریای علم در جوش آمد	چو کوه تا کنی شان سوال خاموش آمد
آتش خرمن منی شبنم کشت دیگران	دو رخ من چرا شدی ای تو بهشت دیگران
ای بخت صبح عشرت تا که بخواست بینی	بر دار سرزبالین تا آفتاب بینی
راهی برود گوش به راز نهان ما	در قفل دل شکست کلید زبان ما
تا خوانده گریچه آمده ام زودی روم	طبع ترا زیاده مگر نمی کنم
الماس بدل پاشتم و منت کشتم از خود	من لذت این خم بسوزن نه پسندم
اگر از دامن محل کشیدم دست بیتابی	به پاس ناچه افتادم به گرد ساریبان گشتم
ما بجز دشمنم حریفان زبون طلب	ای خون ما به گردن طبع غیور ما
ای بزم بجز پیش ازین جائے تو نیست دلم	یا بگذر ازین سرایا بنما قبالة را
امشبای همسایه و همان من از خودم	گر کسی احوال من پرسد بگو در خانه نیست
هر آمد به تماشای تو با تیغ و تریخ	گو بیا اگر بوس دست بریدن دارم
مرا که سینه زمین نمک فروشان است	دماغ سوزی مرهم به داغ من عیلاست
نیست او را سر آزادی این مرغ اسیر	در نه صد مرتبه گرداند بگرد سر خویش
این زمان بے نسبتم سجز و گرنه پیش ازین	دست من در زلف او گسختخ ترا ز شان بود

(۷) زمانی - ملاحزمانی میزدی

علت این تخلص آنست که مذہب تناسخ داشت - و خود را شیخ نظامی گنجوی پنداشت
و این خام خیال را در عالم قبال می آرد - کہ

در گنجہ فرو شدم پیے دید از یزد بر آمدم چو خورشید
پیر کس کہ چو مہر بر سر آید ہر چند فسر و رود بر آید

و آو دیوان لسان الغیب را غزل بغزل جواب گفت - و دم بہم صغیری بلبل
شیراز زد و دیوان خود را نزد شاہ عباس ماضی برد و عرض کرد کہ دیوان خواجہ راجہ
گفتہ ام - شاہ فرمود خدا را چہ جواب خواہی گفت - کلیات او دہ ہزار بیت است
صبح صادق سال وفات او در سنہ احدی و عشرین و الف (۱۰۲۱) نوشتہ و
ناظم تبریزی در تذکرہ خود گوید "وفات او در سنہ ہزار و ہفدہ (۱۰۱۷) واقع شد"
عنیچہ تا ملش باین رنگ می شگفدہ

حکایت از قدر آن یار و لنواز کنید باین فسانہ مگر عسر ما دراز کنید
ہلاک شیشہ در خون نشستهء خوشیم کہ آخرین نقش عذر خواہی سنگ است
زبان حال خموشان کسے نمی داند و گرنہ سوسن آزاد در فسانہ تست

(۸) شانی - شانی تکلو

در مخنوری شانے بلند دارو - و مکانے ارجمند - مولانا فصیحی ہروی در بحر او
قطعہ طویل الذیلے می پردازد - و در عنوان آن می طراز دہ

صبا بلوی دل آشفنگان عشق گز زمین بویں اگر آسمان دید دستود
بگو بردمک دیدہ ہستد شانی کہ ای ضمیر تو چون چشم عقل سایہ نور

تو آن مسج مقالی کہ ملک معنی راست بیاض جہت کلک تو صبح گاہ نشور
 و او ادثنا بطراز این پایہ سریر شاہ عباس ماضی است۔ و بنظر التفات شاہ
 اختصاص داشت۔ و در صلہ این بیت ۵
 اگر دشمن کشد ساغر و گردوست بطاق ابروی مستانہ اوست
 شاہ اورا بزر کشید و مبلغ ہم سنگ عنایت کرد۔
 شانی در او آخر زندگانی در شہد مقدس گوشہ انزو ابر گزید۔ و از سرکار
 شاہی پوظیفہ بیست تومان موظف گردید۔ فوتش در سنہ ثلث و عشرين و الف
 (۱۰۲۳) واقع شد "پادشاہ سخن" تاریخ است۔

چراغ فکرش چنین پر تومی دہد ۵
 چہ خوش است با دوز لغت سر شکوہ باز کردن گلابائے روز ہجران بشب دراز کردن
 لذت آزار گر این است پیکان ترا بیچ اجرے نیست در محشر شہیدان ترا
 ہر قاصد آہے کہ بسوی تو فرستم ہچون نفس باز پسین باز نیامد
 چون مرغ گرفتار بہ امید رہائی ہر چند کہ پرواز کنم در قفس منعم
 نیست مکن کہ گزیم ز غزالان خیال در نہ مجنون تو تنہا ترا زین می بایست

(۹) شکیبی - محمد رضا بن خواجہ عبداللہ صفا ہانی؛

از نژاد خواجہ عبداللہ امامی است کہ عارف جامی در نفحات الانس بہ تحریر
 احوالش پرداختہ۔ و او فرزند خواجہ امین الدین حسن باشد کہ حضرت لسان الغیب را
 یومی کندوی فرماید ۵

بندی شہرہ شد حافظ پیران چندین ربع لیکن چہ عم دارم کہ در عالم امین الدین حسن دارم
 شکیبی در سنہ اربع و ستین و تسعمائہ (۹۶۴) متولد شد بر خے علوم در شیراز و نختہ

در صفایان تحصیل کرد. و به اراده سیر بهند در کشتی نشسته خود را به ساحل بندر چپول کشید.
 و از آنجا به قصد ادراک خانخانان که در آن ایام در گجرات بود. عازم گجرات شد. اتفاقاً
 خانخانان در آن فرصت به آگره رفته بود. شکیبی از گجرات به آگره شتافت. و خانخانان
 را دریافت. و با او سیر شدند و وکن کرد. در سنه ست و الف (۱۰۰۶) از خانخانان
 جدائی ورزید. و در سرونج از توابع مالوا رسیده بیماری صعب کشید. و تندر کرد. اگر شفا
 حاصل شود خود را بزیارت حرین شریفین رساند. از برکات این نیت شفا دست بهم
 داد. و در سنه اثنا عشر و الف (۱۰۱۲) که ایفاء نذر محکم بر لبست. و این سعادت عظمی را
 حاصل نمود. و بعد از سال از راه بندر سورت برگشت. و در برهان پور با خانخانان
 برخورد و در سنه ثمانیه عشر و الف (۱۰۱۸) التماس گوشه نشینی کرد. و خانخانان برای او
 سیور عالی و صدارت و پهلوی از درگاه جهانگیری برگرفت. و باین تقریب در درازا خلافت
 و پهلوی بدل جمعی فروکش کرد. تا آنکه در سنه ثلث و عشرين و الف (۱۰۲۳) محل سفر به عالم دیگر ^{رفت}
 شاعر خوش طبیعت صاف فکر است. ساقی نامه برای خانخانان در سلک نظم کشید
 و بصله هزار روپیه جیب و دامن آرزو پُر کرد. ازان است سه

بیاساقی آن آب حیوان بده   ز سر چشمه خان خانان بده

سکندر طلب کرد لیکن نیافت   که در هند بود او بظلمت شتافت

ای خدا جنس مرا از خیب بازار بده   می فروشم دل بدیدار سے خریدار سے بده

شکسته دل نشویم ارترا سر جنگ است   که آبلینه ما هم طبیعت سنگ است

تو غنچه سحر من چندان صبح دم   تو خنده بر لب من جان در آستین دارم

پروانه نیک رفت که در پیش شمع سوخت   اگر نشد که سوختن غائبانه چیست

رباعی

نزدیست جهاں که بر دیش باغتن است   نترادی او شش دو کم ساختن است

دنیا بمثال کعبتین نرود است برداشتش برای انداختن است

(۱۰) رضی- آقارضی اصفهانی

استاد فن و نقاد سخن بود- سیر ہندوستان کرد و برگشت و در سنہ اربع و عشرين

والف (۱۰۲۴) جادہ فٹا پیوود "آہ از رضی" تاریخ است-

نقش سخن یابین آئین می بندد

نہ ہر کہ چہرہ برافروخت از غم آزاد است کہ سرخروی گل از طپا نچہ باد است

در فراق تو چنان است تن بے جانم کہ چو فانوس بہ تحریک نفس می گردد

نخواہم زیست چند اینکہ باز آرد پیا مشرا وصیت نامہ بر بال مرغ نامہ بر بستم

(۱۱) ملک- ملا ملک قمی

مشہور سخن سرا بیان است- و معروف نکتہ پیرایان- مرزا صاحب سخن اورا مکر

تضمین می کند و در مقطعی می گوید

این جواب آن غزل صاحب کہ می گوید ملک چشم بنیش باز کن تا ہر چہ خواہی بنگری

و صغیر سن بہ شوق شاعری افتاد- و از قم بہ کاشان آمد و ایامے در اینجا انجمن

سخن گرم داشت- آخر متوجہ قزوین شد- و قریب پچہار سال در مصاحبت مؤذن

و مستعدان آن مقام گزرا نید-

و در رمضان سنہ سبع و ثمانین و تسعماتہ (۹۸۷) از قزوین برآمدہ سرے

بیدار و کن کشید- و از مرتضی نظام شاہ دیوانہ والی احمد نگر و بعد اواز پرن

شاہ اکرام و انعام فراوان یافت-

و وزیر پچا پور دامن دولت ابراہیم عادل شاہ والی آنجا گرفتہ- از

مقربان بساط عزت گشت۔ و ثمر با از نہال برومند دولتش برچید۔ و چون جوہر
قابلیت ملاحظہ موری مشاہدہ کرد فریفتہ گردید۔ و دختر خود را در حبالہ نکاح او درآورد۔
صاحب تاریخ عالم آرای عباسی گوید:-

”مولانا ملک قمی باتفاق مولانا ظہوری تشریحی کتاب نورس را کہ نہ ہزار بیت است“

در بنام عادل شاہ تمام کردہ نہ ہزار ہون بالناصفہ صد یافتہ۔

شیخ فیضی وقتے کہ از درگاہ اکبری بہ سفارت بر بان شاہ والی احمد نگر بامو

شد۔ در عرضہ خود از احمد نگر بہ اکبر پادشاہ می نویسد کہ:-

”در احمد نگر دو شاعر خاکي نہاد۔ صافی مشرب اند۔ و پر شعر رتبہ عالی دارند کہی ملا“

”ملک قمی کہ کس کمتر احتلاطمی کند۔ و ہمیشہ مزہ ترے وارو۔ دیگر ملاحظہ موری کہ بغایت“

در رنگین کلام است۔ و در مکارم اخلاق تمام۔ عربیت آستان بوس وارو“

ناظم تبریزی گوید:-

”در سنہ ہزار و بیست و چہار ملک فوت شد و ملاحظہ موری یک سال بعد ازو“

و ابو طالب کلیم گوید:-

ملک آن پادشاہ ملک معنی کہ نامش سکہ نقس سخن بود

چنان آفاق گیر از ملک معنی کہ حد ملکش از قم تا دکن بود

سوی گلزار جنت رفت آخر کہ دلگیر از ہوائے این چین بود

بجسم سال تارخیش ز ایام بگفتا۔ او سر اہل سخن بود

اما این تاریخ از روایت ناظم تبریزی یک عدد زیادہ دارو۔

پیش ازین کلیات ضمیمے از ملا ملک دیدہ بودم۔ در وقت تحریر دیوان نغزل

سے اس عرضی کو مولانا محمد حسین آزاد مرحوم نے در بار اکبری میں صفحہ ۳۹ سے لطافت، اہل اتل کیا ہے

دیکھو در بار اکبری مطبوعہ لاہور رفاہ عام سلیم پریس مشہد ۱۸۹۵ء

مختصر سے از رو نظر در آمد۔ خوش لفظ است۔ اما معانی تازہ کم دارد۔ و تشبیه کہ رکن
 رکن فصاحت است در کلام او بسیار کم واقع شده۔ و اشعار چیدہ او ازین قبیل
 است کہ بہ تحریر می آید سے

دلم ز دماغ غمت صد ہزار جاریش است	کسی کہ دوست بود با تو دشمن خویش است
ازین برج کہ بیداد کاو محبوب است	اگر وفاتہ نماید ستیزہ ہم خوب است
اگرچہ مجلسِ مستان تھی ز غوغا نیست	ولیک صحبت شان خالی از تماشا نیست
بدہ بخت کہ ریزد خون مردم چشم قنات	کہ ترسم در صف محشر رسد دستہ بدامانت
اگر با مدعی عہد وفا بستنی نمی رنجم	کہ می دانم ندارد اعتبار سے عہد و پیمانہ
یروز محشر شهیدان چون بہا طلبند	بشمے کن و خاموش کن زبان ہمہ
با احتیاط می عافیت بہ سان خر ریز	کہ سنگ تفرقہ خصم پیالہ داران است
پیام مست عہدان داشت سقمے	کہ قاصد دست بز نہیں خبر داشت
صلح کرویم من وغیر دین بود صلاح	ز انکہ جنگ من او باعث رسوائی است
منہ شب کو کہ در سایہ پروانہ گذاخت	بہتر آنست کہ تقلید سمندر نکند
صد ستم دیدی ملک یکبارہ سر کن شکوہ	نیستی شرمندہ لطف زبانت لالچیت

رباعی

عاشق بہوں گرسر کاسے می داشت	جادو حرم چون تو نگاہے می داشت
ای کاش ملک بواہوسی می آخت	تا در نظر تو اعتبارے می داشت

(۱۲) ظہوری۔ ملا ظہوری نریشیری

ظہور دولت سخن در عہد او بمعارض علیا رسیدہ و نہال کلام موزون ازین
 تربیت او سر بہ طارم انحضرت کشیدہ۔

مرزا صاحب اور ابا ادب یاد می کنند می گوید سہ

سائب نداشتیم سرو برگ این غزل این فیض از کلام ظہوری بہار سید

ظہوری درین زمین دو غزل دارد۔ بیتے از ان فقیر خوش آمد سہ

باختہ کشیدہ تغافل رسانندہ بود خود را بہ پیش من کہ نگاہ از تقار سید

ساقی نامہ ظہوری عجب صفائی و نمکینی دارد۔ توبہ نازک ادای بہا دل از

دست می برد۔ کتابچہ این میخانہ بنام پیر بان شاہ والی احمد نگر است۔

نثر ملاً ہم طرز خاص دارد۔ آماجزلش باین رتبہ نیست۔ بعد از تحصیل حیثیات

محل سیاحت برست۔ و بہ سیر عراق و فارس پرداختہ عازم گلگشت و کن گشت و

از خوان احسان ابراہیم عادل شاہ فراوان نعمت اندوخت۔ و کام و زبان را بہما

اوشیرین ساخت۔

ملاً ملک قمی اور ایزد کمالات محلی دیدہ طرح اُلفت رنجت۔ وضبیہ خود را در عقد

ازدواج مولانا کشید۔

و این ہر دو سخن آفرین دماغ اتحاد نوعی رسانیدند کہ تالیف ہا بمشارکت فکر بہ تحریر

آوردند۔ چنانچہ ملاً ظہوری در دیباچہ "خوان خلیل" می طرازو کہ "ظہوری

قبل ازین در پیرایش "گلہ را ابراہیم" و اکنون در گستردن "خوان خلیل" سیم

عدیل ملک الکلام است"

وفات ملاً ظہوری در کن سنہ خمس و عشرين و الف (۱۰۲۵) واقع شد۔

تالی سال پیش ازین کلیات سیرضخاستے از و بنظر رسید۔ و درین وقت دیوان غزل

ہرست آمد و بیتے چند انتخاب اقتاد سہ

شب از مرگان تر فتم غبار آستانش را پیشانم کہ کارے یاد دادم پاسانیش را

نہ مراد از کتابہ در اینجا ڈیڈی کیشن است۔

تغافل پیشہ صیدا فلکین این سز زمین باشد	کہ دائم بہر تقریب زگا ہے در کین باشد
نیفتارم چنان کہ کوشش افلاک بر خیزم	مگر گرد تو گرد گرد من کہ خاک بر خیزم
ہچنان طفل مزاجیم اگر پیر شدیم	کوچہ گردی است بجای کہ چہ زمینگیر شدیم
ازین چہ پاک کہ رسم و فغانی دانی	بلاست اینکہ طریق جفا نمی دانی
مدار خویش منہ جملہ بر تنے دائم	گذشت کار ز طفلی چہ را نمی دانی
سعادت است بہ عشق تو بہ نفس مردن	وکیل خضر منم عمر جاودان نذر است
تصرف عجبے کرد در مزاجش غیر	عجیب نیست کہ غیرت مزاج گوشہ است
نیاز بود کہ زور غور تا چند است	اگر حریف ضرور است عجز ما اینجا است
کہ ید است این چنین صیاد قدر آن مروا	کہ زخم فریب از پنجر لاجر بر نگر و اند
خصم گو صبر مرا عجز تصور میکن	نیستم مرد عداوت محبت سوگند
بجلدی چون لگا ہے نیز بینان قاصد کوئی	نشستن بر سر راہ صبا از من نمی آید
بہ نکلین گاہ عرض حال کوہ آہنی بودم	چہ دانستم حیا در عشتہ میسایم اندازد
خمشوی نغمہ دار و سخن پرداز می داند	تختین اینکہ ساکت ہیچکے ملزم نمی گردد
اگر چہ یاد مرا رخصت نشستن نیست	ہمین بس است کہ بر خاطرش گذردا
ز حد برد است چشم اشکبارم قرعہ غلطانی	نمی دائم شکیم از سفر کے باز می آید
بسعی فرماے کہ سیاب شوی از تف شوق	کہ اگر کشتہ شوی قدر تو افزون گردد
بگرد باران کوہ را از گاہ کمتر می نہند	تا توانان اند لیکن در سخن برداشتن
ذوقی است پادشاہ ہے اقلیم دوستی	خواہم کہ یک دور روز تو باشی بجای من
تبیخ تو نمی داشت اگر آب مُر و ت	خون چومنے را کہ رساندے بہ بہا
فلک گو یا تلاش منصب مشاطگی دارد	وگر نہ صیت از خورشید و مہ آئینہ گردانی

کہ امام جوہر تو از لطف و لطف و نشین تر نیست چہ احتیاج کتوشین انتخاب کشی
 شیخ فیضی در عریضہ خود از احمد نگر بہ اکبر پادشاہ برمی نگارند کہ :-
 "مولانا ظہوری نقل کرد کہ روزی در باغ یکے از شرفاء تکرہ مغلہ مجھے بود۔ اقسام
 "مردم بر کنار حوض نشسته صحبت مے داشتند۔ بہ تقریبے یکے از الالی ماوراء النہر گفت
 "کہ فردا چارہ یار بر چہار گوشہ حوض کوثر نشسته آب بمونان خواہند داد و محمود صباغ
 "نیشاپوری برخاستہ گفت۔ نامعقول بگوئید حوض کوثر مدور است و ساقیش علی مرتضی
 "و گریخت"

راقم الحروف گوید چون تقریب حوض کوثر در میان آمد۔ رشوحہ فائدہ از سحاب قلم
 می تراود کہ حوض کوثر مربع است۔ شیخ جلال الدین سیوطی رحمہ اللہ تعالی در کتاب
 "البدور السافرة" می آرد اخرج احمد و البزائم عن جابر قال قال
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انا علی الحوض الطیر من یرد
 علی و الحوض مسیرہ شہر و تراویا علی السویۃ یعنی عرضہ مثل طولہ

(۱۳) زکی ہمدانی

زکی المخلوق زکی الطبع بود۔ و گوئے غول گوئی از اقران می بود۔ قوت مرکہ
 بلند داشت۔ و با ملا شکوہی در خدمت میرزا ابراہیم ہمدانی درس می خواند
 میرزا طاہر نصیر آبادی انتقال او در سنہ ثلثین و الف (۱۰۳۰) نوشتہ و
 ناظم تبریزی گوید "وفات او در سنہ ہزار و بیست و پنج (۱۰۲۵) واقع شد۔
 و او ساز سخن باین قانون می نوازده

شکشان محبت دم از فغان بستند گرہ ز چہرہ کشادند و بر زبان بستند

ترا بہ نکبت پیر اپنے مضایقہ نیست
وے بہ طالع ماراہ کاروان بستند
گردل از عرض تمنا برادے رسید
این قدر شد کہ ترا بر سر ناز آوردم

(۱۴) فرقتی - ابوتراب جوشقانی

جوشقانی المولد - کاشانی المنشأ - از قافیہ سخن عبثہ شاہ عباس ماضی بود -
و گوی سخن از ہمدستانان می ربود -

و از قطعہ بنظم آورده پیش صادقی بیگ نقاش بہ اصفہان فرستاد -
و التماس تخلص کرد صادقی بیگ قطعہ در جواب نوشت - و چہار تخلص تجویز نمود -
از انہا فرقتی پسندش افتاد - از ان چہار تخلص یکے کلیم بود - گفتند چہا کلیم تخلص نمی
کنی - گفت نخواہم کہ ظرفا کلیم جوشقانی خوانند

ارتحال او در سہست و عشرین و الف (۱۰۲۶) اتفاق افتاد نہال کلکش این
نوع شرمی افشاندہ

مجنون ترا عار ز عریانی تن نیست
پروانہ پر سوختہ محتاج کفن نیست
چہ شدہ اگر مژہ بر ہم نمی تو انم زد
کلب بلب نرسید است ہیج دریا را
خون تراوش می کند از چاکہای سیم
طفل اشکم باز گم کرد است راہ خانہ
بہ جادوئی کہ از بہر فسون لبہا بچنباند
بہ افسونم زندہ چشمت ہم ہر لحظہ مرگان

(۱۵) فغفور - محمد حسین

از سادات لایمپجان - و در فن طبابت و شعر و خوشنویسی ممتاز زمان بود -
امیران رسمی تخلص می کرد - و بعد وصول چند فغفور تخلص برگزید - بلے شاہ
بختوران کشور فصاحت است - و خبر و نقشب طراز ان قلم و کتابت -

دراوا خرایم زندگانی ملازم شهزاده پرویز بن جهانگیر بادشاه شد و اشک
خود را بحدت او موشح ساخت.

فرد بلده اله آبا و سده ثمان و عشرين و الف (۱۰۲۸) چینی حیاتش بر
سنگ فنا افتاد.

دیوانش قریب چهار هزار بیت نوشته اند. نقاش فکرش باین حسن تصاویر
می کشده

فلک امشب بکام زنده در و آشام می گرد	عس گو خراباحت کن که امشب جام می گرد
و عشق چو سببای تسبیح شماران	صد عقده به پیش آمد و از راه نگشتم
سر شوریده بسامان بتوان باز آورد	این نه دستار پریشانیست که از سر نبد
این قوم خود نما که بنه بینند عیب خویش	آینه کاش در گرد تو دنیا کنند
می رسد نازت از آن چشم که چون غنچه گل	سر مرگان تو از طرف کله می گزرد
ملاحظت تو گواه است و شور بختی من	کعبه نمک سرشتند خاک آدم را

(۱۶) نظام - میر نظام دست علی شیرازی

نسق ملک سخن طرازی است - و نظام قلم و نکته پردازی - در عمر تنلی سالگی دنیای
منج روزه را وداع کرد - و این سانحه در سده تسع و عشرين و الف (۱۰۲۹) واقع
شد - خوابگاهش حافظیه شیراز -

سحاب کلکش باین آبداری گوهر می افشاند

دل مرا عشق گرداند بگرد چشم پر کارش

ز دنیا یکسره موعم نباشد اهل دنیا را

گر فلک من هم آغوشش نماید دوزبیت

چو آن مرغی که گرداند کعبه برگردیم

که دلگیری نباشد و نفس مرغان دیبا

باغبان بر چوب بند و گلبن نوخیز را